

MARKAZIY O‘ZBEKISTON SUV QUSHLAR GELMINTLARINING
TAKSONOMIYASI

Amirov Oybek Olimjonovich

O‘zR FA Zoologiya instituti, Molekulyar zoologiya laboratoriyasi mudiri

Soliyeva Gulnoza Daniyarovna

Xorazm Ma'mun akademiyasi mustaqil tadqiqotchisi

danyarovnag@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda Markaziy O‘zbekiston suv qushlarida parazitlik qiluvchi gelmint va gelmint lichinkalarini taksonomik tahlil qilingan. Tadqiqotimiz natijasida tekshirilgan 14 turga mansub suv qushlarida jami 4 tip, 5 sinf, 11 turkum, 17 oila va 25 avlodga mansub 35 tur gelmintlar aniqlandi.

Kalit so‘zlar: suv qushlari, gelmintofauna, taksonomiya, Markaziy O‘zbekiston

Annotation. This thesis presents a taxonomic analysis of helminths and helminth larvae parasitizing waterbirds in Central Uzbekistan. As a result of our research, a total of 35 helminth species belonging to 4 phyla, 5 classes, 11 orders, 17 families, and 25 genera were identified in waterbirds of 14 examined species.

Keywords: waterbirds, helminthofauna, taxonomy, Central Uzbekistan

Аннотация. В данной диссертации проведён таксономический анализ гельминтов и личинок гельминтов, паразитирующих у водоплавающих птиц Центрального Узбекистана. В результате нашего исследования у обследованных 14 видов водоплавающих птиц было выявлено в общей сложности 35 видов гельминтов, относящихся к 4 типам, 5 классам, 11 отрядам, 17 семействам и 25 родам.

Ключевые слова: водоплавающие птицы, гельминтофауна, таксономия, Центральный Узбекистан.

KIRISH

Suv qushlari (Anseriformes, Podicipediformes, Charadriiformes va boshqa turkumlar) ko‘plab gelmint turlari uchun asosiy yakuniy xo‘jayin hisoblanadi. Ularning gelmintofaunasini o‘rganish ham fundamental parazitologiya, ham amaliy veterinariya-epizootologiyasi nuqtai nazaridan katta ahamiyatga ega.

Suv va suv oldi qushlarining gelmintofaunasini o‘rganish XX asrning o‘rtalaridan boshlangan. T.A. Ginesinskaya Volga deltasidagi o‘rdaksimon (Anseriformes) qushlarning parazitofaunasini, shuningdek Astraxan qo‘riqxonasidagi cho‘murlar va suvlochinlar oilasi vakillari parazitlarini batafsil tadqiq etgan [1, 2]. Shuningdek, M.N. Dubinina kulrang g‘oz (*Anser anser*)ning parazitofaunasini o‘rgangan [3]. Bu ishlar keyingi o‘n yilliklardagi Rossiya va qo‘shni davlatlar hududida olib borilgan tadqiqotlar uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qildi.

Markaziy Osiyo, jumladan O‘zbekiston hududida suv qushlarining gelmintofaunasi bo‘yicha tadqiqotlar nisbatan kam sonli hisoblanadi. F.D. Akramova va boshqalar tomonidan O‘zbekistonning tovuqsimon qushlari (Galliformes) gelmintofaunasi o‘rganilib, 44 turdagi gelmint (shu jumladan 10 tur sestoda, 12 tur trematoda va 22 tur nematoda) aniqlangan va fauna uchun yangi 3 ta trematoda turi qayd etilgan [4]. Biroq xuddi shunday keng qamrovli tadqiqotlar respublikamizning suv qushlari bo‘yicha hali yetarlicha amalga oshirilmagan, bu esa mazkur yo‘nalishdagi tadqiqotlarning dolzarbligini ko‘rsatadi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi Markaziy O‘zbekiston suv qushlarida parazitlik qiluvchi gelmint va gelmint lichinkalarini gelmintologik va taksonomik tahlil qilishdan iborat.

Materiallar va usullar.

Tadqiqot uchun materiallar 2025-2026 yillar davomida O‘zbekiston Respublikasi markaziy hududlari Buxoro va Navoiy viloyatlaridan 295 nusxa suv qushlari tizimli ravishda yig‘ib olindi. Suv qushlari to‘liq yorib ko‘rish Skryabin usulidan hamda gelmintologik namunalarni yig‘ilib, ularni qayta ishlov berishda umum qabul qilingan usullar yordamida fiksatsiya qilindi. Suv qushlari bilan bog‘liq gelmintlar faunasining to‘liq inventarizatsiyasi shaxsiy tadqiqotlar va ilmiy adabiyotlarni keng ko‘lamli ko‘rib chiqish natijasida tuzildi [1,4].

Natijalar va tahlillar.

Tadqiqotlarimiz va ilmiy adabiyotlarni har tomonlama ko‘rib chiqishga ko‘ra, Markaziy O‘zbekiston suv va suv oldi qushlaridan jami 35 ta gelmint turi aniqlandi. Bu gelmintlarning 4 tip, 5 sinf, 11 turkum, 17 oila, 25 avlodga mansubligi qayd etildi.

Tip: Platyhelminthes

Sinf: Cestoda Rudolphi., 1808

Turkum: Cyclophyllidea

Oila: Hymenolepididae

Avlod: *Diploposthe*

1. *Diploposthe bifaria* (von Siebold, 1846)

2. *Diploposthe laevis* (Bloch, 1782) Jacobi, 1896

3.Tur: *Diploposthe monoposthe* (Dubinina, 1953)

Avlod: *Diorchis*

4. *Diorchis markewitschi* Pastschenko, 1952

Avlod: *Drepanidotaenia*

5. *Drepanidotaenia lanceolata* (Bloch, 1782)

Oila: Dilepididae

Avlod: *Paradilepis*

6. *Paradilepis scolecina* (Rudolphi, 1819)

7. *Paradilepis caballeroi* Rysavy et Macko, 1971

8. *Paradilepis urceus* (Wedl, 1855)

Turkum: Diphyllbothriidea

Oila: Diphyllbothriidae

Avlod: *Dibothriocephalus*

9. *Dibothriocephalus latus* (Linnaeus, 1758) Lühe, 1899

Oila: Ligulidae

Avlod: *Ligula*

10. *Ligula intestinalis* (Linnaeus, 1758) Gmelin, 1790

Oila: Diphyllbothriidae

Avlod: *Schistocephalus*

11. *Schistocephalus solidus* (Müller, 1776) Steenstrup, 1857

Turkum: Cyclophyllidea

Oila: Hymenolepididae

Avlod: *Aploparaksis*

12. *Aploparaksis furcigera* (Rudolphi, 1819) Fuhrmann, 1908

Avlod: *Microsomacanthus*

13. *Microsomacanthus microsoma* (Creplin, 1829)

Sinf: Trematoda Rudolphi, 1808

Turkum: Echinostomida

Oila: Echinostomatidae

Avlod: *Petasiger*

14. *Petasiger exaeretus* Dietz, 1909

Oila: Echinochasmidae

Avlod: *Echinochasmus*

15. *Echinochasmus coaxatus* (Dietz, 1909)

Oila: Echinostomatidae

Avlod: *Echinostoma*

16. *Echinostoma dietzi* Skrjabin, 1923

17. *Echinostoma miyagawai* (Ishii, 1932)

Avlod: *Echinoparyphium*

18. *Echinoparyphium recurvatum* (Linstow, 1873)

Avlod: *Hypoderaeum*

19. *Hypoderaeum conoideum* (Bloch, 1782) Dietz, 1909

Turkum: Plagiorchiida

Oila: Prosthogonimidae

Avlod: *Prosthogonimus*

20. *Prosthogonimus cuneatus* (Rudolphi, 1809)

Turkum: Echinostomida

Oila: Psilostomatidae

Avlod: *Psilochasmus*

21. *Psilochasmus oxyurus* (Creplin, 1825)

Turkum: Plagiorchiida

Oila: Notocotylidae

Avlod: *Notocotylus*

22. *Notocotylus attenuatus* (Rudolphi, 1809)

23. *Notocotylus chionis* (Baylis, 1928)

Turkum: Strigeidida

Oila: Diplostomidae

Avlod: *Diplostomum*

24. *Diplostomum spathaceum* (Rudolphi, 1819)

Tip: Acanthocephala

Sinf: Palaeacanthocephala

Turkum: Polymorphida

Oila: Polymorphidae

Avlod: *Polymorphus*

25. *Polymorphus magnus* Skrjabin, 1913

26. *Polymorphus minutus* (Goeze, 1782)

Tip: Nematelminthes

Sinf: Nematoda Rudolphi, 1808

Turkum: Ascaridida

Oila: Anisakidae

Avlod: *Contracaecum*

27. *Contracaecum rudolphii* Hartwich, 1964

28. *Contracaecum microcephalum* (Rudolphi, 1809)

Turkum: Strongylida

Oila: Amidostomatidae

Avlod: *Amidostomum*

29. *Amidostomum acutum* (Lundahl, 1848)

30. *Amidostomum skrjabini* Boulenger, 1926

Turkum: Spirurida

Oila: Tetrameridae

Avlod: *Tetrameres*

31. *Tetrameres gubanovi* Shigin, 1957

32. *Tetrameres skrjabini* Panova, 1962

Turkum: Strongylida

Oila: Syngamidae

Avlod: *Cyathostoma*

33. *Cyathostoma microspiculum* Skrjabin, 1915

Turkum: Dioctophymatida

Oila: Dioctophymatidae

Avlod: *Eustrongylides*

34. *Eustrongylides excisus* (Jägerskiöld, 1909)

Tip: Arthropoda

Sinf: Pentastomida

Turkum: Cephalobaenida

Oila: Reighardiidae

Avlod: *Reighardia*

35. *Reighardia sterna* (Diesing, 1864)

5-Avgust, 2026-yil

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston hududida birinchi marta sistakantni *Paradilepis* avlodiga mansub *P. urceus* uchun asosiy xo‘jayin sifatida qayd etilgan. Tadqiqotimiz natijasida tekshirilgan 14 turga mansub suv qushlarida jami 4 tip, 5 sinf, 11 turkum, 17 oila va 25 avlodga mansub 35 tur gelmintlar aniqlandi. Aniqlangan gelmintlarning 24 turi Platyhelminthes tipiga, 8 turi Nematelminthes tipiga, 2 turi Acanthocephala tipiga va 1 turi esa Arthropoda tipiga mansubligi qayd qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Гинецинская Т.А. Паразитофауны утиных птиц дельты Волги // Учен. записки ЛГУ, сер. Биолог. наук. — Л., 1949. — № 101, Вып. 19. — С. 81–109.
2. Гинецинская Т.А. Паразиты пастушковых птиц и поганок Астраханского заповедника // Тр. Ленинград. об-ва естествоисп. — Л., 1952. — Т. 71, Вып. 4. — С. 53–78.
3. Дубинина М.Н. Паразитофауны серого гуся (*Anser anser* L.) // Паразитол. сб. ЗИН АН СССР.
4. Akramova F.D., Shakarboev U.A., Jangabaev A.S., Arepbaev I.M., Rabbimov S.Sh., Azimov D.A. Helminths of domestic and wild chicken birds (Aves: Galliformes) of Uzbekistan // Russian Journal of Parasitology. — 2021. — Vol. 15, № 2. — P. 11–16. DOI: 10.31016/1998-8435-2021-15-2-11-16